

نقش انقلاب اسلامی ایران در همگرایی جنبش‌های اسلامی منطقه با تأکید بر شیعیان یمن

حسین احمدی سفیدان^۱
مولود سعیدی اطهر^۲

چکیده

وقوع انقلاب اسلامی ایران تاثیر شگرفی بر جنبش‌های اسلامی بویژه جنبش‌های شیعی داشته است. یکی از مهمترین آن‌ها، گروه‌های شیعی یمن است. که بیش از هزارسال، قدرت و حکومت را در این کشور در دست داشتند در سال ۱۹۶۲ با کودتایی که با حمایت و تحریک کشور مصر انجام گرفت، قدرت را از دست دادند. پرسش مقاله: انقلاب اسلامی ایران در همگرایی جنبش‌های اسلامی منطقه‌ی خاور میانه به ویژه گروه‌های شیعی یمن چه نقشی داشته است؟ با استفاده از نظریه پخش به مثابه چارچوب نظری به دنبال اثبات این فرضیه است. «انقلاب اسلامی ایران باعث انسجام، وحدت بیشتر و احیای گروه‌های شیعی یمن شده است». یافته‌ها بیانگر آن است که گروه‌های شیعی یمن پیش از وقوع انقلاب اسلامی، کمترین دخالت و مشارکت را در امور حکومتی یمن داشته‌اند و به نوعی دچار انزوای سیاسی شده بود اما پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و پیامدهای پخش وسیع آن در منطقه، منجر به خروج تدریجی شیعیان یمن به ویژه گروه‌های شیعی شمال یمن از انزوای چند ساله گردید. جنبش‌ها و خیزش‌هایی که منجر به جنگ‌هایی شد که از سال ۲۰۰۴ تا سال ۲۰۱۰

۱. استادیار گروه معارف اسلامی دانشکده الهیات و علوم اسلامی دانشگاه تبریز (نویسنده مسئول)
ho.ahmadi@tabrizu.ac.ir

saeidiathar@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱/۲۳

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی تبریز

تاریخ ارسال: ۱۳۹۷/۰۸/۲۸

ادامه داشت و در نهایت گروه‌های شیعی توانستند از سال ۲۰۱۱ مجدداً به احیا و تجدید قدرت خود بپردازند.

واژگان کلیدی

انقلاب اسلامی ایران، همگرایی، جنبش‌های اسلامی خاورمیانه، شیعیان
یمن

مقدمه

انقلاب اسلامی ایران در یکی از مناطق مهم جهان به لحاظ استراتژیکی که جزو حوزه‌ی نفوذ ایالت متحده‌ی آمریکا و در همسایگی اتحاد جماهیر شوروی قرار داشت، به وقوع پیوست و توانست به عنوان تحولی نوپا نظام‌های موجود در جهان را که به حول محور خواسته‌های غرب می‌چرخیدند به چالش بکشاند. وقوع انقلاب اسلامی ایران در بهمن ۱۳۵۷ این نکته را برجسته نمود که ادیان آسمانی به ویژه آخرین و کامل‌ترین آن‌ها، دین اسلام، نه تنها با گذشت هزار و چهارصد سال به انتهای راه خود نرسیده، بلکه صفحه‌ای تازه فراراه ملت‌های مسلمان گشوده است و بر این اساس تأثیر این انقلاب بر احیای ارزش‌ها و آگاهی‌های اسلامی در جهان اسلام و به تبع آن بیداری و همبستگی اسلامی میان ملت‌های مسلمان، اصلی انکار ناپذیر است. از این رو کشش و جذابیت منحصر به فرد انقلاب اسلامی ایران در منطقه و نظام بین‌المللی به عنوان تحولی تأثیر گذار در جهان مطرح گردید؛ به طوری که نه تنها مریدان آن، بلکه حتی مخالفین و دشمنان سرسخت آن نیز معترفند که این پیروزی توانسته است به عنوان نقطه‌ی عطفی در تحولات جهان اسلام مطرح شود.

اکنون با گذشت چهار دهه که از پیروزی این انقلاب شگرف می‌گذرد، روز به روز شاهد تأثیر و نفوذ اهداف، شعارها، اندیشه‌ها و تفکر آن در میان کشورهای اسلامی و غیر اسلامی هستیم و هر از گاهی مردم آزادی خواه با تاسی از بیداری و تجربه انقلابی مردم ایران، علیه استبداد و ظلم قیام می‌کنند. کشورهایی همچون مصر، لیبی، بحرین، یمن و ... که در این میان موقعیت یمن بسیار مهم و استراتژیکی به نظر می‌رسد. شیعیان یمن که بیش از هزار سال، قدرت و حکومت را در این کشور در دست داشتند، در سال ۱۹۶۲ این قدرت را از دست دادند اما پیروزی انقلاب اسلامی ایران و پیامدهای آن، به عنوان عاملی موثر منجر به خروج تدریجی شیعیان از انزوای چند ساله‌ی خود گردید.

در پژوهش حاضر تلاش شده است تا ضمن بررسی این عامل، یعنی تأثیر انقلاب اسلامی ایران

بر شیعیان یمن، چگونگی اثر بخشی و برآیند آن مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد.

۱. پیشینه تحقیق

پیروزی انقلاب اسلامی ایران در بهمن ۱۳۵۷ جامعه‌ی جهانی را در بهت و حیرت فرو برد و به تبع آن برخی از کشورهای اسلامی و غیر اسلامی را تحت تاثیر خود قرار داد. وقوع این اتفاق شگرف و تاثیر آن بر کشورهای اسلامی خاورمیانه و حوزه‌ی خلیج فارس، موضوعی است که پژوهشگران تاکنون از زوایای مختلفی آن را مورد تحقیق و بررسی قرار داده‌اند. از جمله‌ی آن‌ها میتوان موارد زیر را نام برد: ای فولر گراهام، رندر حیم فرانکه در کتاب شیعیان عرب، مسلمانان فراموش شده؛ (۱۳۸۴)، ضمن بررسی‌ها و تحلیل وضعیت شیعیان این گونه نتیجه‌گیری می‌کند که سنی‌ها، شیعیان را دینداران دگر اندیشی می‌دانند که طی قرون اقتدار آنان را نپذیرفته‌اند. برای همین موضوع شیعیان در رنج هستند که سنیان آنان را «متفاوت» یا «رافضی» تلقی کرده براین اساس مورد تبعیض قرار می‌دهند. (ای فولر گراهام، رند رحیم فرانکه، ۱۳۸۴: ۴۸)

محمد باقر حشمت زاده در کتاب تاثیر انقلاب اسلامی ایران بر کشورهای اسلامی (۱۳۸۵)؛ بر این باور است که الگوی انقلاب اسلامی در ایران بسیاری از کشورهای مسلمان را به درجاتی خفیف یا شدید، در آستانه «انتقال» تقسیم و توزیع مجدد قدرت قرار داد است. (حشمت زاده، ۱۳۸۵: ۳۶)

منوچهر محمدی در کتاب بازتاب جهانی انقلاب اسلامی، به صورت مجزا به بررسی بازتاب انقلاب اسلامی بر نظام بین الملل پرداخته و تاثیرات و بازتاب انقلاب را در کشورهای حوزه خلیج فارس، شامات، شمال آفریقا، آفریقای سیاه، آسیای مرکزی، قفقاز و ترکیه، شبه قاره هند و خاور دور بررسی کرده است (محمدی، ۱۳۸۷: ۲۹)

ژئوپولیتیک شیعه و نگرانی غرب از انقلاب اسلامی؛ کتاب دیگری است که توسط نفیسه فاضلی نیا به رشته تحریر درآمده و در این کتاب براین نکته تأکید شده که جهان غرب، انقلاب اسلامی را یک انقلاب شیعی تصور می‌کنند و از ایدئولوژی تشیع، که به نظر آن‌ها یک ایدئولوژی انقلابی است، می‌ترسند و معتقدند شیعیان به دلیل اینکه غالباً در مناطق حساس ژئوپولیتیکی سکونت دارند، همین امر به همراه ایدئولوژی انقلابی آن‌ها منافع غرب را در منطقه به خطر می‌اندازد. به همین دلیل همواره از پیامدهای منطقه‌ای انقلاب اسلامی بیم داشته و در صدد کنترل ایران به عنوان کشوری بوده‌اند که موقعیتی ویژه در ژئوپولیتیک شیعه دارد.

مرتضی بیات در کتاب تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر پیدایش جنبش الحوثی یمن (۱۳۹۵)؛ مولف

با استخراج منابع فکری، دو تفکر تأثیرگذار برجامعه‌ی یمن، یعنی تفکر شیعی که انقلاب ایران در جهان به وجود آورد و همچنین اشاعه‌ی تفکر وهابیت را بررسی و تأثیرات انقلاب اسلامی بر پیدایش جنبش الحوثی در یمن را بیان کند. ایشان معتقد است انقلاب اسلامی ایران، فرصت را از جریان وهابیت گرفت و هویت شیعی را به زیدی‌ها باز گرداند.

وجه تمایز پژوهش حاضر این است که به بررسی نقش انقلاب اسلامی ایران در ایجاد همگرایی گروه‌های شیعی یمن با استفاده از نظریه‌ی «پخش» می‌پردازد.

۲. تمهیدات نظری

در تبیین تأثیر انقلاب اسلامی ایران، همانند سایر انقلاب‌ها، نظریه‌های متعددی از جمله نظریات همگرایی منطقه‌ای و جهانی و کارکردگرایی گرفته تا نظریه‌ی پخش، کاربرد دارند. در این پژوهش با در نظر گرفتن شرایط مختلف نقش انقلاب اسلامی ایران در همگرایی جنبش‌های اسلامی منطقه - ی خاورمیانه با تأکید بر شیعیان یمن، نظریه‌ی «پخش» یا «اشاعه» را در بازاندیشی تأثیرات آن برگزیده‌ایم. نظریه‌ی پخش به دلیل ماهیت فرهنگی آن، قابلیت تفسیری یا توضیحی چشمگیری برای نشان دادن تأثیرات فرهنگی انقلاب اسلامی بر دیگر نواحی دارد. (کوپر، ۱۹۸۵، ۲۰۳)

نظریه‌ی پخش در واقع به تبیین و تشریح کیفیت و چگونگی گسترش یک پدیده یا نوآوری در طول زمان و در گستره‌ی یک فضای جغرافیایی می‌پردازد تا از این طریق، علل و دلایل پخش و گسترش یک رویداد یا پدیده را از منطقه‌ای به مناطق دیگر پخش کند. اصول و قواعدی که هاگر استرند در نظریه‌ی خود بیان ساخت، در مورد تبیین علت پخش بسیاری از موضوعات و رویدادها مورد استفاده قرار گرفت. کاربرد این تئوری در باب مسائل و موضوعات مختلف ضمن بیان دلایل آن، توانست، رویکردی برای جلوگیری و ممانعت از انتشار و گسترش رویدادها ارائه دهد. (پالونی، ۲۰۰۷). هاگر استرند چند نوع پخش را عنوان کرده است:

اول: پخش جابجایی^۱

لازمه‌ی این نوع از پخش، جابجایی و انتقال فیزیکی فرد یا گروه حامل یک اندیشه است. (جردن و راونتری، ۱۳۸۰، ۱۶۳) مانند فرایند استعمار اروپاییان از سال ۱۵۰۰ تا ۱۹۵۰ به نظر می‌رسد در دوران گذشته این نوع از پخش، بر انواع دیگر آن غالب بوده است اما با اختراع و رواج ارتباطات جدید، تا حدود زیادی کمرنگ گردیده است. (جردن و راونتری، ۱۳۸۰، ۱۶۳)

1 Relocation Diffusion

دوم: پخش سلسله مراتبی^۱

در این نوع از پخش، پدیده‌ها از طریق توالی منظم دسته‌ها و طبقات، منتقل و انتشار می‌یابند. یعنی ایده‌ها از یک فرد «مهم» به فرد دیگر یا از یک مرکز شهری مهم به مرکزی دیگر گسترش می‌یابد. (جردن و راونتتری، ۱۳۸۰، ۱۶۳). به عنوان مثال: در صدر اسلام، با اسلام آوردن رئیس قبیله، کل افراد قبیله نیز تغییر دیانت می‌دادند. (زرگری نژاد، ۱۳۷۸، ۳۱۶)

سوم: پخش سرایتی یا واگیردار^۲

این نوع از پخش، نقطه مقابل پخش سلسله مراتبی است. در پخش سرایتی یا واگیردار گسترش عمومی ایده‌ها بدون در نظر گرفتن سلسله مراتب صورت می‌گیرد. مانند: اشاعه‌ی بیماری‌های واگیردار. دو نوع پخش سلسله مراتبی و سرایتی از نوع پخش‌هایی هستند که با سرعت بالایی از نوع «پخش انبساطی»^۳ هستند. (جردن و راونتتری، ۱۳۸۰، ۱۶) این نوع از پخش به شدت تحت تاثیر «فاصله» قرار دارد. یعنی افراد نواحی با فاصله‌ی کم بیشتر تحت تاثیر قرار می‌گیرند تا افراد نواحی با فاصله زیاد.

۲-۱- اصول و مولفه‌های نظریه‌ی پخش:

از دیدگاه‌هاگر استرنند از اصول زیر می‌توان به عنوان مؤلفه‌های اساسی این نظریه نام برد:

- حوزه یا محیط اولیه‌ی پدیده: که به عنوان اولین عامل، محیطی است که در آن پدیده‌ی پخش ایجاد می‌شود. این محیط به لحاظ طبیعی یا محیطی، انسانی یا اجتماعی دارای خصوصیات خاصی است که می‌تواند «پذیرا» یا به عبارتی دیگر «همگرا» و یا «ناپذیرا» و «واگرا» باشد.
- مبدا پخش: پدیده‌هایی نظیر نوآوری‌ها و حتی امراض از مکان‌های خاص و مبدأ خاصی به دیگر حوزه‌های جغرافیایی انتشار می‌یابند. مبدأ پخش دارای خصوصیات و شرایط خاصی برای ایجاد و تشکیل پدیده هستند که به دلیل مقبولیت مردمی به سایر مناطق انتشار می‌یابند.
- مقصد پخش: مکان‌ها و حوزه‌هایی که موضوع و پدیده‌ی پخش در طول زمان در آن گسترش یافته و بین مردم این مناطق انتشار می‌یابند.
- زمان پخش: دومین عامل، زمان است. یک پدیده در طول زمان به مناطق دیگر گسترش می‌یابد. زمان می‌تواند روزها، سال‌ها و به صورت دوره‌ای جدا از هم باشد.

1 Hierarchic Diffusion

2 Contagious Diffusion

3 Expansion Diffusion

- موضوع یا پدیده‌ی پخش: عامل سوم در پدیده‌ی پخش، مسئله و رویدادی است که از یک حوزه به دیگر مناطق نشر می‌یابد و می‌تواند نوآوری‌های فنی و علمی، یافته‌های جدید کشاورزی و تکنولوژیک، نظیر بذرهای اصلاح شده و ... باشد.
- مسیر حرکت: موضوع پخش در مسیرهای خاصی جریان می‌یابد و این مسیرها به دلیل داشتن شرایطی خاص، پدیده پخش را به مقصد می‌رسانند. (برزگر، ۱۳۸۱)
- البته عوامل دیگری را نیز می‌توان به غیر از موارد نام برده در این نظریه برجسته کرد، نظیر:
 - سرعت انتشار و عوامل مؤثر بر آن
 - موانع و مرزها و امواج رقیب
- و بالأخره پیش‌بینی اثرات پخش و مضر یا مفید بودن آن از دید طرف‌های درگیر و نیز اقدامات مقابله‌ای.^۱

۲-۲- عوامل کاهش دهنده پخش:

عوامل کاهش دهنده پخش عبارتند از:

- مسافت: میزان پذیرش نوآوری‌های فرهنگی با افزایش مسافت کاهش می‌یابد.
- زمان: انتشار و پخش نوآوری به نقاط دورتر، مستلزم صرف زمان و وقت بیشتری است. همان‌طور که تعداد پذیرندگان با افزایش مسافت کاهش می‌یابد، میزان پذیرش نیز با افزایش زمان کاهش می‌یابد.
- موانع تراوش: سدها و موانع موجب توقف یا کندشدن روند پخش نوآوری می‌شوند و پیشرفت‌های بعدی را نیز کند یا متوقف می‌کنند.

۳. تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر شیعیان یمن

پیام انقلاب ایران روح تازه‌ای در کالبد جنبش‌های آزادی بخش، به ویژه در میان کشورهای اسلامی، برای روبرویی با امپریالیسم نظام سلطه دمید و همگی را به جوش و خروش رهنمود کرد. (خرم‌شاد، ۱۳۹۱: ۳۹-۴۰) یکی از این جنبش‌ها، جنبش شیعیان یمن است. که ریشه‌ی آن به قبل از انقلاب برمی‌گردد، اما روحیه‌ی استقلال طلبی و ضد استبدادی خود را پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران تقویت نمودند و حیاتی دوباره بخشیدند. جنبش شیعیان یمن، در قالب جنبش الحوثی یا انصارالله یمن

1. Haggett ,op.cit.p.309.

خیزش مردمی مظلوم، رنج کشیده و ستم‌دیده از سال‌ها حکومت استبدادی علی عبدالله صالح است که به دلیل حمایت‌های همه جانبه‌ی استعمارگران غربی، اعتماد به نفس خود را از دست دادند و به دنبال بازگشت به خویشن اسلامی خود شدند. این جنبش با الگو قرار دادن انقلاب اسلامی ایران، به این گم‌شده‌ی خود دست یافت و راه خود را در این ظلمات پیدا کرد. دکتر عصام العماد، از شیعیان یمن که قبلاً دارای مذهب اهل سنت بوده و سپس شیعه شده درباره‌ی تغییر در گرایش‌های مذهبی شیعیان زیدی این منطقه معتقد است:

«امروزه شیعیان زیدی و شیعیان دوازده امامی در مراسمی مثل روز غدیر، در مناطقی جمع می‌شوند و عالم برجسته‌ای از آن‌ها در آن روز سخنرانی می‌کند، مسئله ولایت حضرت علی (علیه السلام) را تعریف می‌کند، میوه و شیرینی پخش می‌کنند و شبیه خوانی انجام می‌دهند و از روز اول تا ۱۸ ذی حجه را «عید غدیر» می‌گویند ... یا مراسمی مثل عاشورا، چنین مراسمی تا پیش از انقلاب اسلامی، میان زیدی‌ها چنین مراسمی مطرح نبود، ولی در حال حاضر، تعداد زیادی از شیعیان زیدی روش ایرانیان و عراقی‌ها را یاد گرفته‌اند و در روز عاشورا سینه می‌زنند، روضه می‌خوانند. همچنین دعای کمیل می‌خوانند ... گرایش به دعای کمیل، مفاتیح الجنان و بعضی ادعیه شیعه پس از انقلاب اسلامی زیاد شده است ... اعتراف می‌کنم اگر انقلاب اسلامی نبود مذهب زیدی از میان رفته بود. فقط با آمدن انقلاب اسلامی و کتاب‌های شیعه، که از قم به آنجا آمدند، خود زیدی‌ها بعداً به مذهب زیدی برگشتند». (دکتر عصام العماد، ۱۳۸۷) با مطالعه تفکر، عملکرد و روش و سیره‌ی رهبران شیعی یمن و با مطالعه‌ی سخنرانی‌های سید حسین وارادت وی به امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری بیش از پیش می‌توان به مراتب این الگو پذیری پی برد. در بخش «پخش سلسله مراتبی» به طور مفصل در این باره بیان شده است.

۳-۱- مبدأ پخش

انقلاب اسلامی ایران مبدأ پخش و اشاعه ارزش‌ها و باورهای شیعی است. تأثیرات نشأت گرفته از انقلاب اسلامی ایران ناشی از قدرت سلبی یا نفی‌کنندگی آن بود و تعمیم این باور که رهبر انقلاب ایران قطعاً عملکرد درستی داشته است که توانسته است شاه را با تمام قدرتش و حمایت آمریکا شکست داده و قدرت‌های حمایت‌گر وی را تحقیر نماید. به نظر آنان رهبر انقلاب اسلامی ایران «امام خمینی» به دلیل این پیروزی شگفت‌انگیزش، یک الگوی تمام عیار و اجتناب‌ناپذیر ایدئولوژی و انقلاب است. نیکی کدی معتقد است تأثیرات محسوس انقلاب اسلامی ایران، بیشتر

معطوف به همان زمان وقوع انقلاب و چند ماه بعد از آن است و بتدریج آن دیدگاه اولیه و مثبت نسبت به انقلاب ایران رنگ باخته و کم رنگ شده است و درحال حاضر تنها میان شیعیان چند کشور و تعدادی از اسلام‌گرایان تندرو، نظیر دانشجویان طرفدار دارد. وی معتقد است عواملی که موجب گردید تا در جریان انقلاب و چند ماه بعد از پیروزی، این انقلاب مورد توجه گروه‌های ایدئولوژیک قرار گیرد عبارتند از:

- ضربه‌ای که ایران به امپریالیسم آمریکا وارد کرد و موجب تحقیر آن شد.
- ضربه‌ای که انقلاب ایران بر یک نظام دیکتاتور مآب و دست‌نشانده‌ی آمریکا وارد کرد.
- تکیه‌ی انقلاب ایران در پیروزی بر راه‌های بومی و ایدئولوژی‌های بومی که مخالف تقلید کورکورانه از غرب بودند.
- پیروزی این انقلاب، پیروزی اسلام تلقی شد.
- و سرانجام آنکه پیروزی ایران در سطح گسترده‌تر پیروزی برای کشورهای غیر غربی (جهان سوم) محسوب می‌شد. (نیکی کدی، ۱۳۸۳، ۱۱۹)

انقلاب اسلامی ایران ضمن آنکه خود مبدأ پخش بوده، از طریق ایجاد کانون‌های پخش ثانویه، به باز تولید و رشد گفتمان‌های بدیل نیز منجر شده است (برزگر، ۱۳۸۲، ۳۶). در دهه‌ی سوم انقلاب با گذر زمان و اشباع پیام‌های انقلاب در منطقه، این پخش جای خود را از تک مرکزی به چند مرکزی داد. به همین دلیل تا حدودی از اهمیت کانون اولیه‌ی پخش کم شد. برخی کانون‌های ثانویه پخش در منطقه عبارتند از جنبش‌های مقاومت در لبنان به ویژه حزب الله و جهاد اسلامی و حماس در سرزمین فلسطین اشغالی، احزاب و گروه‌های شیعی در عراق که این گروه‌ها سعی داشتند به انتقال هویت اصیل و اسلامی انقلاب مبادرت بورزند.

برخی از مراکز ثانویه‌ی پخش نیز با دریافت پیام‌های انقلاب اسلامی ایران از مجرای درک و دریافت خود آن را مطابق آرمان‌ها، ارزش‌ها و سنت‌های مذهبی خویش می‌آورند. بنابراین، حاصل آن این می‌شود که مشاهده می‌شود، چگونه پیام «اسلام سیاسی» در برداشت فرقه‌ی حنبلی و وهابیت و در نحله‌ی جدید نووهابیون، ترجمه می‌شود و در دستور کار جدی آنان قرار می‌گیرد. تلاش برخی از کشورهای منطقه، مانند عربستان، برای پخش پیام‌های ثانویه‌ی انقلاب اسلامی به سایر کشورهای اسلامی، مانند افغانستان است که در آن زمان در حال جنگ با اتحاد جماهیر شوروی بود. مهم‌تر از آن عربستان با ایجاد سازمان «رابطه العالم الاسلامی» کوشید تا به پخش امواجی رقیب برای امواج انقلاب اسلامی ایران بپردازد. در همین راستا وهابیت را معرفی و به صدور اسلام بنیادگرا پرداخت و

در نهایت سعی کرد رهبری خود را بر مسلمانان جهان تضمین نماید.

موقعیت استراتژیک کشور مبدأ در شدت پخش آن نقش بسیار مهمی دارد و به علاوه از پخش غیر ارادی یا به تعبیر گراهام فولر رفلکسی، خود ایران نیز نه تنها مانع پخش نوآوری مربوط به انقلاب خود نبوده است، بلکه با اتخاذ سیاست‌های مربوط به اشاعه‌ی انقلاب، امکان انتقال همراه با سهولت افزون آن را فراهم نموده است. انقلاب اسلامی ایران با شعارها و گفتمان‌هایی نظیر تلاش در جهت برقراری حکومت جهانی اسلام، نفی سلطه و سلطه‌جویی، حمایت از مستضعفان و نهضت-های آزادی بخش، تبلیغ اسلام و دعوت به مذهب تشیع و القاء تفکر ام القری بودن ایران برای جهان اسلام، کانون پخش و تراوش در منطقه شد. (نجاتی، ۱۳۹۰، ۲-۱). در هر حال انقلاب اسلامی ایران از همان ابتدای شکل‌گیری خود اهداف، آرمان‌ها و شعارهایی جهانی داشت و به همین دلیل از همان آغاز شکل‌گیری و پیروزی، دشمنی‌ها در سطح منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای با آن آغاز شد.

۳-۲- مقصد پخش یمن

مقصد پخش مکانی است که محتوای پخش به آن جا می‌رسد. مقصد پخش انقلاب اسلامی می‌تواند کل ۵۳ کشور عضو کنفرانس اسلامی باشد یا ۲۰ کشور عربی خاورمیانه عربی یا کشورهای خاورمیانه‌ی بزرگ یا سایر مناطق آسیای میانه یا آسیای جنوب شرقی باشد. طبیعتاً برخی از این حوزه‌های پخش گاهی دارای محیط پذیرا و برخی دارای محیط ناپذیرا می‌باشد. محیط پذیرا، محیطی است که دارای تجانس فکری، فرهنگی، اعتقادی، اجتماعی و اقتصادی است. این عوامل موجب ایجاد زمینه‌های همگرایی می‌شود. ولی محیط ناپذیرا، محیطی است که دارای تفاوت‌ها و شکاف‌های عمده در میان مؤلفه‌های یاد شده می‌باشند و موجب عدم تأثیر پذیری از انقلاب اسلامی و واگرایی از آن می‌گردد. به عنوان مثال جوامعی مانند عراق، بحرین، لبنان و یمن به جهت دارا بودن بافت مذهبی تشیع، محیط پذیرا در برابر پیام‌های انقلاب اسلامی می‌باشند بنابراین زمینه‌های مساعد و نامساعد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در هر یک از کشورهای مقصد می‌تواند به طور مستقل مورد بررسی قرار گیرد.

هم مذهب بودن، هم عامل شتاب دهنده و هم عامل اشاعه دهنده‌ی پخش خلاقیت هاست و اختلاف مذهب نیز می‌تواند برخلاف آن، مانع پخش محسوب گردد که در این صورت امواج بازتاب انقلاب در بسیاری از موارد، به سدهایی برخورد می‌کند که از آن‌ها، به عنوان محیط‌های ناپذیرا یاد شد و تنها امواج محدودی از این سد‌ها عبور می‌کند و منشأ تأثیر واقع می‌شود.

یکی از مهم‌ترین مناطقی که به علت تقارب مذهبی و بافت اعتقادی مذهب تشیع از جمله محیط‌های پذیرا محسوب می‌شود و انقلاب اسلامی ایران تأثیر مضاعفی بر روی جنبش‌های اسلامی آن‌ها داشته است گروه‌های شیعی ساکن در کشور یمن است. کشور یمن از نظر جغرافیای انسانی، حدود ۲۵ میلیون نفر جمعیت دارد. دین رسمی آنان اسلام است و از نظر جمعیتی، شیعیان زیدی و سنی‌های شافعی مهم‌ترین فرق مذهبی ساکن در این کشور محسوب می‌شوند. «شیعیان زیدی بیشتر در مناطق شمال و شمال شرقی یمن ساکن هستند و شافعی مذهب‌ها بیشتر در مناطق جنوبی و غربی سکونت دارند. فرقه‌ی اسماعیلیه و شیعیان دوازده امامی نیز در این کشور حضور دارند.» (نیاکویی، ۱۳۹۱، ۱۰۳)

یمن در جنوب غربی آسیا و جنوب شبه جزیره عربستان قرار دارد و مرزهای دریایی گسترده‌ای در دریای سرخ و خلیج عدن دارد. موقعیت استراتژیک این کشور از نظر اشراف بر شاخ آفریقا و امکان کنترل تحرکات این منطقه و نیز سواحل شرقی آفریقا از راه مرزهای دریایی جنوب و غرب یمن و نیز جزیره‌ی سوکاترا، اهمیت ویژه‌ای به این کشور داده است. به علاوه اشراف این کشور به تنگه باب المندب به آن اهمیت مضاعفی داده است. در واقع، درصد زیادی از رفت و آمدی که در کانال سوئز صورت می‌گیرد، از باب المندب هم عبور می‌کند. پس به همان میزان که کانال سوئز اهمیت دارد، باب المندب هم مهم است (درایسدل و بلیک، ۱۳۸۶، ۱۷۸). و نیز بیشتر صادراتی که از خلیج فارس و از کانال سوئز و خط لوله سومد می‌گذرد از تنگه‌ی باب المندب عبور می‌کند؛ زیرا این تنگه کنترل کننده‌ی کانال سوئز که پیوند استراتژیک بین اقیانوس هند و دریای سرخ را برقرار می‌کند (رودریگو، ۱۳۸۵، ۴۴) یمن به لحاظ سوق الجیشی نیز موقعیت بسیار خوبی دارد و از حاصل-خیزترین کشورهای شبه جزیره به‌شمار می‌رود اما مردمش در فقر شدید زندگی می‌کنند.

۳-۳- زمان پخش

تأثیرگذاری انقلاب اسلامی ایران بر کشورهای اسلامی به طور عام و یمن به طور خاص، از همان زمان شکل‌گیری انقلاب اسلامی آغاز شد. قبل از وقوع انقلاب اسلامی ایران، دو قسمت یمن شمالی و جنوبی در سیاست خارجی ایران از جایگاه مشخصی برخوردار نبودند. یمن جنوبی که از متحدان اتحاد جماهیر شوروی محسوب می‌شد و باعث می‌شد تا شوروی سابق در دریای سرخ و دریای عمان حضور نظامی داشته باشد و بر تنگه‌ی استراتژیک باب المندب تسلط یابد؛ این امر باعث مختل شدن تردد کشتی‌های نظامی و تجاری غرب در این حوزه‌ها می‌گردید که همین اتفاق بخشی

از دغدغه‌های سیاست خارجی ایران در زمان پهلوی دوم به‌شمار می‌رفت.

یکی از مهم‌ترین رویدادهایی که بر جایگاه و زندگی سیاسی و اجتماعی شیعیان یمن در سال‌های قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ایران تأثیرگذار بود، کودتای سال ۱۹۶۲ توسط جمال عبدالناصر در یمن شمالی بود. این امر باعث از بین رفتن حق مشارکت سیاسی آنان در حکومت گردید. با این حال مشخص است که شرایط آنان در زمان دو دهه‌ی آخر حکومت پهلوی بسیار نامناسب بود و در تنگناهای بسیار شدید و نابودی قرار گرفته بودند.

اما بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران شاهد تغییراتی در جهت‌گیری‌های یمن شمالی و جنوبی در قبال ایران هستیم. یمن شمالی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران از نخستین کشورهایی بود که جمهوری اسلامی ایران را با فرستادن یک هیئت پانزده نفره از شخصیت‌های مذهبی و سیاسی به ریاست معاون نخست وزیر به رسمیت شناخت و در دوم اسفند همان سال، سفیر این کشور به دیدار رهبر انقلاب، حضرت امام خمینی رضی الله عنه رفت و یک جلد کلام الله مجید از طرف علی عبدالله صالح تقدیم ایشان نمود. در جشن اولین سالگرد پیروزی انقلاب نیز هیأتی با ریاست «قاضی عبدالله شامی» به تهران آمدند. هرچند مواضع یمن شمالی بعد از شروع جنگ تحمیلی دستخوش تغییراتی گردید و سربازانی را جهت کمک به رژیم بعثی عراق، به آن کشور اعزام نمود. یمن جنوبی نیز برای نشان دادن حسن نیت خود یک خلبان اسیر ایرانی را که در سال ۱۹۶۷ به علت سقوط هواپیمایش در مرز «ظفار» دستگیر شده بود، آزاد نمود.

با این اوصاف، مشخص می‌شود که تأثیرگذاری انقلاب اسلامی در ایران با خود انقلاب متولد شد؛ از سوی دیگر باید به این نکته نیز اشاره کرد که پخش و سرایت یک پدیده از مبدأ به مقصد پخش ممکن است مدت‌ها به طول بینجامد. انقلاب اسلامی نیز از این قاعده مستثنی نبوده و تأثیرگذاری آن بر کشورهای اسلامی، یک امر پایدار و دائمی بوده است. (حسینی و برزگر، ۱۳۹۲، ۱۸) البته همان گونه که قبلاً اشاره نمودیم برخی از اندیشمندان مانند نیکی کدی بر این اعتقادند که بازتاب‌های انقلاب اسلامی و به تعبیر فولر «تأثیر رفلکسی انقلاب» ایران، تنها در سال‌های نخستین انقلاب گسترده و فزاینده بوده و پس از آن به تدریج با گذشت زمان، این اثرات محدودتر شده است. آن‌ها در بررسی عوامل کاهش دهنده تأثیرات در کنار مسافت، گذشت زمان را نیز عامل مهمی در کاهش تعداد پذیرندگان تلقی می‌کنند و معتقدند میزان پذیرش با افزایش زمان کاهش می‌یابد. (خانی آرانی و برزگر، ۱۳۹۰، ۱۲۵-۱۲۴) اما نگرش این چنینی به اثرات پدیده‌هایی همچون انقلاب اسلامی و ساده‌سازی آن در این سطح از تحلیل ضمن خدشه در درک و دریافت از واقعیات، پیش-

بینی نتایج و آثار آن را در عمل دچار نقایصی می‌کند، زیرا این بازتاب‌ها به علت پویایی گفتمان انقلاب اسلامی در زمان‌های متفاوت و شرایط متغیر ایران و نظام بین الملل به گونه‌ای سیال دچار قبض و بسط می‌شود که این امر باید در تجزیه و تحلیل موضوع لحاظ شود. (معین آبادی و سبزی، ۱۳۹۴، ۵۸)

۳-۴- موضوع پخش

موضوع پخش انقلاب اسلامی، طیف وسیعی از مولفه‌ها و مقولات سیاسی، فرهنگی و اجتماعی را شامل می‌شود در اینجا به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

لباس و پوشاک مطابق با عقاید مذهبی و متناسب با فرهنگ ملی و بومی (دشداشه و چفیه)؛ تأکید بر لزوم حضور در مسجد و رونق مساجد خصوصاً در میان جوانان؛ انواع فعالیت‌های سیاسی در مساجد ایجاد سازمان‌های مذهبی و مبارز مانند بسیج؛ تغییر محتوای سخنرانی‌های مذهبی؛ جدی شدن دین در همه عرصه‌های جوامع مسلمان؛ استفاده از تاکتیک‌های مبارزاتی انقلاب اسلامی؛ بیان مطالبات؛ اجرای شریعت اسلامی و احترام به مراسمات و شعائر دینی؛ تبلیغ برای بیداری اسلامی و بالا بردن اعتماد به نفس سیاسی؛ تبلیغ برای مبارزه با اسرائیل؛ ایجاد وحدت میان مسلمانان و تلاش برای ایجاد ابرقدرت اسلامی؛ ایجاد جامعه و دولت اسلامی؛ و بالاخره در یک کلمه معرفی «اسلام سیاسی» به عنوان الگویی برای یک جامعه‌ی ایده‌آل اسلامی که «ولایت فقیه» در رأس آن قرار دارد. «اسلام سیاسی» و قدرت ایدئولوژی، پیامی بود که انقلاب اسلامی ایران برای اعراب خصوصاً پس از سرخوردگی آنان از ناسیونالیسم، ارائه کرد «انقلاب ایران، تقویت شگفت‌انگیز عقاید ضد غربی و محافظه کارانه را در خاورمیانه داشت». (ای کارن فست، ۱۳۷۹، ۶۹). «حتی این اسلام سیاسی می‌تواند بازتابی در روابط بین الملل داشته باشد.» (برگر، ۱۳۸۰، ۱۱۹-۱۳۴). بیشترین تأثیرگذاری انقلاب اسلامی بر شیعیان یمن، همانند همه‌ی شیعیان جهان و منطقه از جهت احیاء مجدد حیات سیاسی آنان بود و نقطه‌ی آغازی بود بر اینکه آنان خود را بازیابند و به لزوم وحدت و همبستگی جهت دستیابی به حقوق پایمال شده‌ی خود بیندیشند.

۳-۵- مسیرها و نحوه‌ی انتقال نوآوری‌ها از مبدأ به مقصد

جریان اشاعه زمانی اتفاق می‌افتد که حداقلی از افراد رفتاری را انجام دهند تا پس از آن، همان رفتار رواج پیدا کند. در این میان نهادها و مجاری دیگر نیز لازم است تا به این جریان اشاعه سرعت ببخشند. بر طبق نظریه‌ی پخش، هر نوآوری ممکن است از سه طریق پخش جابجایی، سلسله

مراتبی و سراتبی از مبدأ به مقصد اشاعه یابد. با توجه به اشتراکات دینی، اعتقادی و تا حدودی زبانی میان ایران و یمن، طبیعی است که انقلاب اسلامی ایران بر این کشور تأثیرگذار بود و این تأثیر گذاری را از سه طریق نامبرده می‌توان مورد بحث و بررسی قرار داد.

۳-۵-۱- تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر شیعیان یمن از طریق پخش جابجایی:

پخش جابجایی زمانی رخ می‌دهد که افراد یا گروه‌های دارای یک ایده‌ی مخصوص به طور فیزیکی از مکانی به مکان دیگر حرکت کنند و به این طریق ابداعات و نوآوری‌ها در سرزمین جدید گسترش یابد. (برزگر، ۱۳۹۱، ۳۷) علاوه بر این نهادها و مجاری دیگری نیز لازم است تا کار پخش را ادامه داده و عامل تسری و اشاعه‌ی خلاقیت‌ها واقع شوند و در کل به این جریان کمک نمایند. در این راستا سفارتخانه‌ها یا رایزنی‌های فرهنگی و نیز نهادهایی مانند حوزه‌های علمیه، صدا و سیما، انجمن دانشجویان خارج از کشور، مجمع جهانی تقریب مذاهب، تحصیل طلاب دینی در حوزه‌های علمیه و دانشگاه‌های ایران، مراسم ارتحال امام، روز قدس، ترجمه‌ی کتاب‌های تأثیرگذار مانند کتاب‌های امام خمینی ره، علی شریعتی، شهید مطهری، علامه طباطبایی و ... که همه امکان انتقال پیام‌های انقلاب را فراهم می‌کنند از جمله مسیرها و کانون‌های پخش انقلاب اسلامی هستند. (حشمت زاده، ۱۳۸۱، ۶۴-۶۳)

۳-۵-۲- انتقال پیام انقلاب اسلامی از طریق پخش سلسله مراتبی:

در این نوع از پخش، پدیده‌ها و نوآوری‌ها در قالب سلسله مراتب و از طریق توالی منظم دسته‌ها و طبقات منتقل و گسترش می‌یابد. ایده‌ها از یک شخص مهم به شخصی دیگر یا از یک مرکز شهری مهم به مراکز دیگر گسترش می‌یابد؛ بنابراین، نوآوری‌ها ابتدا در طبقات بالای اجتماع و سپس در طبقات پایین تر منتشر می‌شود. برخی بدان «انتشار ویروسی» نیز گفته‌اند. یعنی فرآیندی که طی آن ایده‌ها از مرکز بزرگ‌تر و مهم‌تر به مراکز کوچک تر سرازیر می‌شود. (برزگر، ۱۳۹۱، ۳۷) قدرت تأثیر گذاری انقلاب اسلامی ایران با موقعیت استراتژیک خاص، دارای بیشترین بازتاب است البته خود نیز برای تأثیرگذاری بیشتر بر نخبگان فرهنگی، سیاسی و مذهبی و سوق آن‌ها به سوی آرمان‌های انقلاب می‌کوشد و تلاش می‌کند تا روند پخش و اشاعه‌ی انقلاب اسلامی را با نوع سلسله مراتبی محقق سازد. به عنوان مثال نامه‌ی معروف و تأثیرگذار حضرت امام خمینی ره به گورباچف را نیز می‌توان به عنوان نمونه‌ای از تلاش برای تأثیرگذاری بر نخبگان سیاسی و معرفی اسلام به عنوان راه نجات بشریت برای حل مشکلات در همه‌ی زمان‌ها و مکان‌ها دانست.

با توجه به مطالب بیان شده، می‌توان دریافت تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر شیعیان یمن نیز بیشتر از نوع سلسله مراتبی بوده است چرا که ابتدا رهبران این گروه‌ها به انقلاب اسلامی ایران گرایش پیدا کردند و سپس بدنه‌ی اجتماعی آن‌ها، تحت تأثیر پیام‌های انقلاب ایران و اصول و آموزه‌های اسلامی آن قرار گرفتند. با توجه به اینکه در پخش سلسله مراتبی، ایده‌ها و ارزش‌ها از طریق افراد و شخصیت‌های مهم و تأثیرگذار انتقال پیدا می‌کند، این نوع پخش در مورد تأثیر انقلاب اسلامی بر رهبران و شخصیت‌های مهم و شیعی یمن صادق است چرا که آنان از جمله بدرالدین الحوثی و دو فرزندش، شهید حسین الحوثی و عبدالملک الحوثی رهبر کنونی انصارالله یمن از رهبران انقلاب اسلامی ایران حضرت امام خمینی ره و امام خامنه‌ای تأثیر پذیرفته‌اند. به عنوان مثال بدرالدین الحوثی از عالمان بزرگ یمن با اینکه زیدی مذهب بود اما نوع نگاهش به تشیع جعفری در رواج این مذهب در میان شیعیان یمن بویژه در منطقه‌ی صعده بسیار مؤثر بود.

وی در سال ۱۹۹۴ میلادی همراه فرزندش حسین به ایران سفر کرد تا علوم اسلامی را مستقیماً از حوزه‌ی علمیه‌ی قم فرا گیرد، وی تا سال ۲۰۰۲ میلادی در قم حضور داشت، تا بعد از آن، به کشور بازگشت و ساختار نوین این جریان را در یمن بنیان نهاد. (شیخ حسینی، ۱۳۹۴: ۱۵۲).

شهید حسین الحوثی نیز همانند پدرش مدتی را در ایران زندگی کرد و شدیداً در اندیشه‌ی سیاسی، استکبارستیزی و موضع‌گیری در قبال فلسطین و اسرائیل، دشمن شناسی، تمایز میان «اسلام آمریکایی» و «اسلام ناب محمدی»، سیاست عین دیانت، و پای‌بندی به ارزش‌های الهی متأثر از امام خمینی بود. علاوه بر این وی بسیار علاقمند به جریانات شیعی مانند «حزب الله» و شخص سید حسن نصرالله بود. اولین سخنرانی وی در روزجهانی قدس و خواندن اطلاعیه امام خمینی ره برای مردم بود که در آن طرح و برنامه‌ی خود، برای شکل‌گیری انصارالله و طرح مبارزه با آمریکا را برای شیعیان ترسیم نمود. وی به کار با جوانان و نوجوانان پرداخت و سعی نمود یک روحیه‌ی آگاهی بخشی و بیداری ایجاد کند.

حسین بدرالدین الحوثی با درک درست زمان خود، مسئولیت تاریخی‌اش را به خوبی انجام داد و الگویی شد برای پیروان تشیع که در برابر ظلم سکوت نکنند. وی تقریباً در تمامی سخنرانی‌هایش از امام خمینی ره نام برده و به سخنان ایشان اشاره کرده است. این اشارات کافی بود تا دولت یمن، تصور کند ایران از حسین بدرالدین حمایت مالی و نظامی کرده، یا دست حزب الله را در صعده ببندد و علامه بدرالدین و یارانش را اثنی عشری بداند. غافل از آنکه ارتباط حسین بدرالدین و شیعیان یمن با انقلاب اسلامی ایران ارتباط روحی، فکری، معنوی، و عاطفی بوده است. آنان بر اساس اعتقادات و

معیارهای خود از اندیشه‌های امام و انقلاب اسلامی الگو گرفته‌اند. سخنرانی‌های حسین بدرالدین که در واقع تدریس معارف اسلامی توسط وی در مدارس علمیه زیدی بوده به صورت جزوه و فایل pdf در آمده است. («شیعیان یمن» گفتگو با دکتر عصام العماد، ۱۳۸۷: ۲۰-۲۴)

قیام حسین الحوثی الگویی شد برای پیروان مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام) در یمن که در برابر ظلم، سکوت نکنند. حسین بدرالدین الحوثی تقریباً در تمامی سخنرانی‌هایش از امام خمینی (علیه‌السلام) نام برده و به سخنان ایشان اشاره کرده است. این اشارات کافی بود تا دولت یمن، تصور کند ایران از حسین بدرالدین حمایت مالی و نظامی کرده، یا دست حزب الله را در جریان صعده ببیند و علامه بدرالدین ویرانش را اثنی عشری بداند غافل از آنکه ارتباط حسین بدرالدین و یا شیعیان یمن با انقلاب اسلامی ایران، ارتباط روحی، فکری، معنوی و عاطفی بوده است. آنان بر اساس اعتقادات و معیارهای خود، از اندیشه‌های امام و انقلاب اسلامی الگو گرفته‌اند. («شیعیان یمن» گفتگو با دکتر عصام العماد، ۱۳۸۷، ۳۲).

بعد از شهادت حسین الحوثی، برادر کوچک ترش عبدالملک الحوثی رهبری این حرکت را برعهده گرفت. او نیز با اعتماد به نفس بالا از موفقیت‌های ایران سخن می‌گوید و پیروزی‌های انقلاب اسلامی ایران را به عنوان سرمشق خود در مسیر حرکتی که در پیش گرفته‌اند می‌داند. در کل می‌توان چنین بیان نمود که این افراد تحت تأثیر شخصیت‌های انقلاب اسلامی ایران توانستند شیعیان یمن را سازماندهی نمایند.

باید گفت تنها عاملی که توانست مانع موفقیت وهابی‌ها و سرمایه‌گذاری‌های میلیاردی آنان در جهت انحصار قدرت در یمن باشد، مقاومت شیعیان زیدی به رهبری بدرالدین الحوثی و هم‌فکران ایشان بوده است و آنان با فعالیت‌های فکری و فرهنگی خود که از انقلاب اسلامی متأثر بوده‌اند تأثیرات زیادی به لحاظ فرهنگی در جامعه‌ی یمن از خود برجای گذاشته‌اند.

از زمان بیداری زیدیان پس از حضور ارتش یمن در کنار لشکر بعث عراق در جبهه‌های جنگ بر علیه ایران، و تبعات برعکس آن که در پیش به آن اشاره شد، به تدریج ارتباط و حضور دانشگاهیان و طلاب دینی یمنی نیز در ایران بیشتر وقوی‌تر شد و زمینه را پیش از پیش برای گسترش فضای انقلابی آماده کرد. (شیخ حسنی، ۱۳۹۴: ۱۵۲)

۳-۵-۳- انتقال پیام انقلاب اسلامی از طریق پخش سرایتی:

پخش سرایتی یا واگیردار همان گونه که پیشتر نیز اشاره نمودیم در مقابل پخش سلسله مراتبی است. در این نوع پخش، گسترش عمومی ایده‌ها بدون در نظر گرفتن سلسله مراتب انجام می‌پذیرد؛ مانند

اشاعه بیماری‌های مسری، چون پخش با تماس مستقیم منتشر می‌شود. این فرآیند به شدت تحت تأثیر فاصله قرار دارد؛ بنابراین، افراد و نواحی نزدیک نسبت به افراد و نواحی دور دست احتمال تماس بیشتری دارند. (برزگر، ۱۳۹۱، ۳۸) همچنین این نوع پخش بیشتر در بین افراد دارای اشتراکات مذهبی و فرهنگی نیز قابل مشاهده است. برای مثال در جامعه‌ی یمن بیشترین تأثیر پخش سرایتی انقلاب اسلامی را باید در میان شیعیان جست و جو نمود. نزدیکی استراتژیکی میان ایران و یمن و وجود تجانس مذهبی، فرهنگی و سایر مشترکات انتظار می‌رود این کشور در معرض تندباد تحولات فرهنگی ایران قرار گیرد. در این نوع پخش «فاصله» فاکتور مهمی تلقی می‌شود و هرچه میزان فاصله کمتر باشد، تأثیرگذاری بیشتر است.

یکی از ابزارهای پخش سرایتی «قدرت نرم» است. قدرت نرم دارای ویژگی‌هایی است که آن را از سایر قدرتها متمایز می‌سازد. این خصوصیات عبارتند از:

۱. قدرت نرم یک نوع رابطه است و بر نوعی از ذهنیت تکیه دارد و برخلاف قدرت سخت که مبتنی بر عینیت‌هاست؛ باور ها، اعتقادات، مشروعیت و اعتبار دارنده قدرت نرم در اطاعت از او تأثیر زیادی دارد.

۲. قدرت سخت و نرم هر دو به دنبال متقاعد کردن رقیب هستند، اما این کار در قدرت نرم مبتنی بر قدرت اقناع و جاذبه است. (ولی پورزرومی، ۱۳۸۳، ۲۷).

یکی از منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران که ارزش‌ها و پیام‌های آن به سایر کشورهای مسلمان منتقل می‌شود، ایدئولوژی مشترک اسلامی است. این عامل باعث وحدت همه‌ی مسلمانان جهان می‌شود. از اهداف مهم یک انقلاب، صدور ارزش‌ها و آرمان‌های آن انقلاب می‌باشد که طریق انتقال این پیام‌ها با استفاده از وسایل ارتباط جمعی مانند مطبوعات، صدا و سیما، سینما و نهادهای تبلیغی مانند حوزه‌ها و سازمان‌های تبلیغات اسلامی و سایر دستگاه‌های رسمی مانند وزارت‌خانه‌ها و ... است.

تجربه‌ی اسلام سیاسی در ایران و تشکیل حکومت اسلامی بر اساس آموزه‌های دینی به عنوان یک الگو برای فعالان سیاسی در جوامع اسلامی مطرح شد که در میان شیعیان یمن این تجربه با استقبال زیادی مواجه شد. تعریف اسلام از سیاست فقط دست یافتن به قدرت و حکمروایی نیست، بلکه هدف اصلاح جامعه است و این اصلاح بر مبنای هدف از خلقت و برقراری سعادت بشر از راه تنظیم حیات معنوی است. در خصوص رابطه دین اسلام و سیاست باید گفت که در دل و درون مسلمانان گرایش خاصی نسبت به سیاست نهفته است که مستقیماً از روح تعالیم اسلام نشأت می‌-

گیرد ولی این گرایش غالباً در پس و پشت حالتی از تسلیم و سر به راهی یا بی‌حسی و بی‌اعتنایی سیاسی یا هر دو نهفته است (عنایت، ۱۳۶۵، ۱۶-۱۷).

۳-۶- موانع پخش انقلاب اسلامی بر شیعیان یمن

منظور از موانع پخش آن دسته از عواملی هستند که مانع از سرایت یک پدیده یا یک نوآوری از مبدأ پخش به مقصد پخش می‌شوند یا اینکه سرایت آن را با مشکل مواجه می‌سازند. یمن به عنوان مقصد پخش پیام‌های انقلاب اسلامی، هم محیط پذیرا محسوب می‌شود و هم ناپذیرا به دلیل آنکه بافت مذهبی یمن مبتنی بر اکثریت سنی شافعی و اقلیت شیعه است و حاکمیت آن نیز بیشتر از اهل سنت بوده که بیشترین تعارض را با تشیع دارد؛ بنابراین می‌توان ادعا کرد که محیط یمن از یک حیث یک محیط ناپذیرا است اما در عرصه‌ی شیعیان برعکس محیط پذیرا محسوب می‌شود و در حوزه‌ی شیعی محیط از درصد پذیرش بالایی برخوردار است. در بحث تئوریزه کردن تأثیر انقلاب اسلامی بر شیعیان یمن در قالب نظریه‌ی پخش مهم‌ترین مسئله بررسی موانع پخش است که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

وقوع انقلاب اسلامی و نگرانی و ترس از اعاده حاکمیت ایران بر یمن، خطر گسترش حرکت انقلابی شیعی ایران به این کشور، بیان مسئله اختلاف انگیز بین مذاهب شیعی و سنی، حضور نظامی عربستان برای مقابله با نفوذ جنبش الحوثی، نداشتن مرز خاکی مشترک ایران با یمن که این عامل نیز باعث کاهش سرعت پخش می‌شود، داشتن مرز گسترده و مشترک با عربستان سعودی، تأکید عربستان سعودی و ایالات متحده آمریکا و اسرائیل بر مداخله‌ی ایران در امور یمن که در حال حاضر فشارهای شدیدی علیه جمهوری اسلامی ایران در سطح بین‌المللی و منطقه‌ای در این زمینه وجود دارد. البته رسانه‌های بین‌المللی ایران به صورت علنی و رسمی مظلومیت شیعیان یمن را در جنگ نابرابر به تصویر می‌کشد. به همین دلیل عربستان و مصر پخش برنامه‌های شبکه العالم را که زبان مظلومیت شیعیان یمن است، چند روز قبل از هجوم عربستان علیه شیعیان یمن از ماهواره‌های عرب ست و نیل ست قطع کردند. به غیر از موارد یاد شده خود شیعیان یمن نیز با مشکلات عدیده‌ای دست و پنجه نرم می‌کنند.

با تمام موارد ذکر شده فشارهای شدیدی علیه جمهوری اسلامی ایران در سطح بین‌المللی و منطقه‌ای وجود دارد. هرچند رسانه‌های بین‌المللی ایران به صورت علنی و رسمی مظلومیت شیعیان یمن را در جنگ نابرابر به تصویر می‌کشد.

دولتمردان سابق یمن از جمله علی عبدالله صالح قبل از مرگ و برخی از صاحبان قدرت وابسته

به عربستان، ایران را به دخالت در جنبش‌های مردمی در یمن متهم می‌کنند، در حالی که آنچه که در طول دهه‌های گذشته تاکنون در یمن در حال رخ دادن است، ناشی از بالا رفتن آگاهی‌های سیاسی واجتماعی مردم این کشور است، واقعیتی که خود غربی‌ها از جمله وزیر امور خارجه‌ی آمریکا (هیلاری کلینتون) وحتى بی بی سی اعلام کردند که هیچ مدرکی دال بر نقش ایران در این زمینه دیده نمی‌شود. (بیات، ۱۳۹۵: ۷۶) ژیل گوتیه، سفیر سابق فرانسه در یمن در این زمینه معتقد است: «همه می‌دانند ایران در یمن وجود ندارد وحتى آمریکا بیش از دیگران به این مسئله واقف است ... مقادیر زیادی سلاح در این کشور وجود دارد و یمنی‌ها نیازی به تسلیحات ندارند». (باشگاه خبرنگاران جوان، ۱۳۹۷)

امام خامنه‌ای در این باره می‌فرماید: «آن‌ها به سلاح ما احتیاج ندارند؛ همه‌ی پادگان‌های یمن و ارتش یمن در اختیار مردم مبارز و انقلابی و در اختیار گروه انصار الله است». (بیانات رهبری در جمع فرهنگیان ۱۶/۲/۱۳۹۴) ونیز عبدالملک الحوثی، رهبر جنبش انصارالله در این باره می‌گوید: «اسلحه‌ی ایمان تنها اسلحه‌ای است که دشمنان ما آن را ندارد و ما به وسیله‌ی آن می‌جنگیم و به روز می‌شویم» (گفتگو با دکتر سید علی یحیی شرف‌الدین، عضو ارشد انصار الله یمن) همزمان با تحریر این مقاله دور چهارم گفت‌وگوهای صلح یمن در سوئد پنجشنبه ۱۵ آذر ماه ۱۳۹۷ به مدت یک هفته زیر نظر سازمان ملل در استکهلم پایتخت سوئد انجام شد و دو طرف برسر آتش بس در شهر وبنادر الحدیده توافق کرده‌اند.

نتیجه‌گیری

انقلاب اسلامی ایران با مبانی اثربخش خود، به کلیه کشورهای منطقه وارد شده و در هر کجا بنا بر شرایط و مقتضیات، در نقطه‌ای از زمان تحول و جنبشی را ایجاد نموده است. این مایه‌های اثربخش به طور طبیعی یا ارادی و برنامه‌ریزی شده در کشورهای اسلامی از جمله در یمن بازتاب یافته و می‌توان گفت گروه‌های شیعی موجود در شمال این منطقه را بیش از سایر نقاط این کشور متأثر کرده است. این تأثیرات در طی سال‌های پس از وقوع انقلاب اسلامی دستخوش تغییراتی نیز شده است. در جریان وقوع و در ابتدای پیروزی انقلاب ابعاد انقلابی وایدئولوژیک این پدیده بیش‌تر بروز کرده، اما باگذشت زمان ابعاد سیاسی انقلاب هم مورد توجه شیعیان این منطقه قرار گرفته است؛ نمود این امر را در گرایش بی‌سابقه جامعه شیعه‌ی یمن به نقش آفرینی در مسائل سیاسی، رشد آگاهی و مطالبات سیاسی ایشان می‌توان جست. همان گونه که پیشتر نیز عنوان شد، شیعیان یمن پیش از وقوع

انقلاب اسلامی، کمترین دخالت و مشارکت را در امور حکومتی یمن داشته‌اند و به نوعی انزوای سیاسی دچار شده بودند اما پس از انقلاب ۵۷ خواستار مداخلات بیشتری در امور سیاسی کشور شدند، از بعد مذهبی نیز نشانه‌های عینی این تأثیر گذاری در افزایش گرایش به دین و رفتارهای مذهبی، شرکت در مراسم‌های دینی و حضور در اماکن مقدس مذهبی جلوه‌گر شده است. همان گونه که در مقاله نیز بحث شد، این شدت از تأثیرات ناشی از وجود هر سه نوع پخش در میان مبدأ و مقصد موضوعات پخش بوده که خود ناشی از قرابت فرهنگی، مذهبی، و قومیتی دو کشور ایران و یمن است. و همسویی رهبران این جنبش‌های شیعی با رهبران انقلاب ایران بیش از هر عامل دیگری تأثیر گذار بوده است.

منابع

۴. ای کارن فست، (۱۳۷۹): *انقلاب ایران و تحولات سیاسی در جهان عرب*، مترجم: داود علمایی، تهران: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، دانشکده فرماندهی و ستاد دوره‌ی عالی جنگ
۵. برگر پیترا، (۱۳۸۰): *افول سکولاریسم*، دین خیزش گروه سیاست جهانی، مترجم: افشار امیری، تهران: پنگان، ص. ۱۱۹-۱۳۴
۶. بیات، مرتضی، (۱۳۹۵): *تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر پیدایش جنبش الحوثی یمن*، تهران: موسسه انتشارات امیر کبیر
۷. حشمت زاده، محمد باقر، (۱۳۸۵): *تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر کشورهای اسلامی*، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه‌ی اسلامی .
۸. زرگری نژاد، غلامحسین، (۱۳۷۸): *تاریخ صدر اسلام*، تهران: انتشارات سمت: ص. ۳۱۶
۹. شیخ حسینی، مختار، (۱۳۹۴): *جنبش انصار الله یمن*، قم: مجمع جهانی اهل بیت
۱۰. طاهری، سید مهدی، (۱۳۸۸): *بازتاب انقلاب اسلامی بر شیعیان لبنان*، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه‌ی اسلامی
۱۱. طباطبایی فر، سید محمد، (۱۳۹۵): *حوثیان یمن*، تهران: انتشاران دانشگاه ادیان و مذاهب و مجمع جهانی اهل بیت
۱۲. فاضلی نیا، نفیسه، (۱۳۸۶): *ژئوپولیتیک شیعه و نگرانی غرب از انقلاب اسلامی*، تهران: شیعه شناسی

۱۳. کدی، نیکی، (۱۳۸۳)؛ **نتایج انقلاب ایران**، مترجم: مهدی حقیقت خواه، تهران: انتشارات ققنوس
۱۴. گراهام، فولر، (۱۳۷۳)؛ **ژئوپلیتیک ایران**، مترجم: عباس فجر، تهران: نشر مرکز، ص. ۱۰۹
۱۵. گری پی فرارو، (۱۳۷۹)؛ **انسان شناسی فرهنگی: بعد فرهنگی تجارت جهانی**، مترجم: غلامعلی شاملو، تهران: انتشارات سمت، ص.
۱۶. محمدی، منوچهر، (۱۳۸۷)؛ **بازتاب جهانی انقلاب اسلامی**، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه‌ی اسلامی.
۱۷. برزگر، ابراهیم، (۱۳۸۲)؛ **نظریه‌ی پخش و بازتاب انقلاب اسلامی ایران**، مجله پژوهش
۱۸. حسینی، سید محمد صادق وبرزگر، ابراهیم، (۱۳۹۲)؛ **نظریه‌ی پخش و بازتاب انقلاب اسلامی بر عربستان سعودی**، فصلنامه علمی، پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی، سال دهم، صفحات ۱۸۸-۱۷۳.
۱۹. خانی آرانی، الهه وبرزگر، ابراهیم، (۱۳۹۰)؛ **بازتاب انقلاب اسلامی بر اروپای غربی**، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی، سال هشتم صفحات ۱۴۴-۱۱۹
۲۰. خرمشاد، محمد باقر، (۱۳۹۱)؛ **«تمدن اسلامی - ایرانی الهام بخش موج سوم بیداری اسلامی»**، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، سال نهم، شماره ۲۸.
۲۱. عصام العماد، (۱۳۸۷)؛ **«شیعیان یمن» بررسی وضعیت فرهنگی سیاسی**، مجله‌ی شیعه شناسی، شماره نه
۲۲. معین آبادی، حسین و سبزی، روح الله، (۱۳۹۵)؛ **تحلیل انقلاب اسلامی ایران در عراق بر اساس نظریه‌ی پخش**، مطالعات سیاسی جهان اسلام، سال چهارم، شماره ۱۳
۲۳. نجاتی، سید علی، (۱۳۹۳)؛ **رویکرد سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال تحولات نوین خاورمیانه**، فصلنامه سیاست، سال اول، شماره چهارم